

वृत्तपत्राचे नांव :- नवाकाळ

वृत्तपत्र प्रकाशनाचे ठिकाण :- मुंबई

वृत्तपत्र पान क्र :- 7

दिनांक :- 09/09/2005

वेदांमध्ये उपवेदही आहेत. वेद म्हणजे ज्ञान. त्यात दुर्यम ज्ञानही आहे. जसे आयुर्वेद म्हणजे औषधविषयक शास्त्र. याचा समावेश ऋग्वेदात आहे. धनुर्वेद म्हणजे तिरंदाजीचा समावेश ऋग्वेदात आहे. संगीत शास्त्राच्या गंधर्ववेदाचा समावेश सामवेदात आहे तर स्थापत्यवेदाचा समावेश अथर्ववेदात आहे.

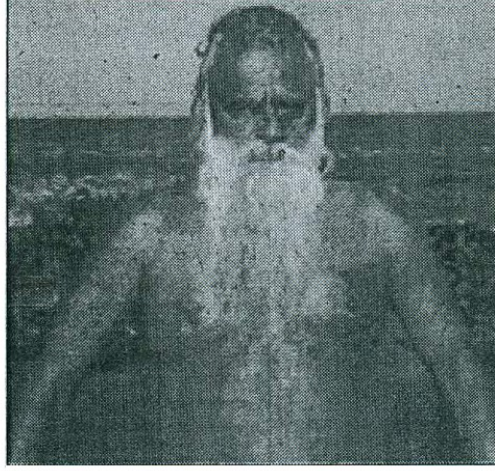
ऋग्वेद, यजुर्वेद, सामवेद आणि अथर्ववेद हे मुख्य चार वेद. प्रत्येक वेदाच्या निरनिराळ्या शाखा आहेत. पातंजलीच्या काळात अशा १,१३१ शाखा होत्या. आज केवळ १३ शाखा शिल्लक आहेत. यात काही शाखा पठण पद्धतीच्या आहेत.

षड्ज, गांधार, मध्यम, परिक्रमा, धैवत व निषाद आदी सात स्वर सामवेदाचे आहेत. तर दुसऱ्या वेदात अनुदत्त (गंभीर), स्वरीत (स्वर) आदी स्वर आहेत. संगीतशास्त्राचा समावेश सामवेदात आहे. त्याच्या आधारावरच भारतीय संगीत उभारलेले आहे. त्यामुळेच ते अद्याप जीवंत आहे.

सामवेदातील ऋचांचे पठण करून त्यांचे प्रकटन गायनाने करण्याची पद्धत पूर्वापार असून काही ठिकाणी ती अद्याप चालू आहे. या पद्धतीमुळेच त्या ऋचा, ती पठण पद्धती व त्यांचे गायन यामुळेच वेद अद्याप म्हटले जातात. ऋग्वेदामुळे पठण, सामवेदामुळे संगीत आणि अथर्व वेदामुळे अभिनय याचे पाठ मिळतात.

घनगंभीर आवाज, शब्दाचे योग्य उच्चार, स्वराचे रोह-अवरोह, आवाजातील चढउतार यामुळे वेदांती जनाचे वेदपठण ऐकणाऱ्यांवर त्याचा परिणाम होतो. वेदांतील मंत्र अर्थपूर्ण आहेतच, पण ते ठरावीक पद्धतीत म्हटले जात

प्राचीन पठण पद्धतीनेच वेदांचे रक्षण

असतानाचा आवाजही मनावर प्रभाव पडतो. त्याचबरोबर पठणाच्या वेळी म्हणणाराच्या हाताच्या हालचाली प्रभावी असतात. वेद-पठणात योग्य शब्दोच्चार व स्वरारोह व अवरोह फार महत्त्वाचे असतात. वेद-पठणाचा अभ्यास महिनोमहिने केल्याशिवाय योग्य प्रकारे वेदमंत्र म्हणता येतच नाही.

शुक्ल-यजुर्वेदातील मंत्राचे पठणाचे वेळी पठण करणाऱ्या मांत्रिकांच्या हस्तमुद्र ही ऐकणाऱ्यांवर अध्यात्मिक प्रभाव पाडतात. मंत्रपठणाचा आवाज आपल्या कानावर दोन मार्गांनी पोहोचतो. एक अंतरिक्षातील कंपनाद्वारे येणाऱ्या आवाजास 'अनहदनाद' म्हणतात. तो नाद

अंतर्ज्ञानानेच जाणायचा असतो. हवेच्या कंपनाने कानावर येणारा आवाज दिव्य असतो. तो भौतिक असतो. तो कानानी ऐकू येतो.

अनहदनाद वेदमंत्र पठण करणाऱ्यास अंतःकरणात जाणवतो व भौतिक नाद ऐकणाऱ्याला

जाणवतो. त्याच्यावर आध्यात्मिक परिणाम करतो, प्रभाव पाडतो. वैदिक मंत्र वैखरी पातळीवरून म्हटले असता त्याचा आवाज कानावर आदळतो त्यास आहतनाद म्हणतात. योग्य

शास्त्रोक्त पद्धतीने हे वैदिक मंत्र म्हणत असताना ते षट्ठण करणाऱ्यांवर, ऐकणाऱ्यांवरच नव्हे तर ते वातावरणातही परिणाम करतात. त्यामुळे वातावरणात सुधारणा होते, असेही म्हटले जाते.

वैदिक मंत्र मूळ स्वरूपात राहावे यासाठी पूर्वीच्या ऋषिमुनींनी व त्यावेळच्या गुरूंनी आपल्या शिष्यांना रोजच्या रोज मंत्रपठण करण्यास शिकविले होते. गुरू स्वतः म्हणत व शिष्यांना आपल्याबरोबर म्हणावयास लावीत. हे शिक्षण शिष्य मंत्रपठणात पारंगत होईपर्यंत चाले. या शिक्षणास काळाचे बंधन नसे.

मंत्रपठणाच्या या पाठात तीन पाठ असत. एक संहिता पाठ, दोन पदपाठ व तीन कर्मपाठ.

निरनिराळे अवघड शब्द एकत्र जोडून त्याचे सतत पाठांतर करणे, तर वैदिक ऋठीण शब्द अलग करून त्यांचे नीट उच्चारसह योग्य 'चढउतार' अर्थाजात म्हणणे, तर कधी मंत्र जसे आहेत तसेच म्हणणे अशा विविध पद्धतीने पाठांतर केल्यानंतर शिष्य मंत्रपठणात प्रवीण होत असत.

अशा शिक्षण पद्धतीमुळेच आणि मूळ मंत्रात कसलाही बदल न होता वेद-मंत्र मूळ स्वरूपातच अजून राहिले आहेत. वैदिक मंत्र पठणात वर्णक्रमही फार महत्त्वाचा असतो. खासकरून कृष्ण-यजुर्वेदात वर्णक्रमाचे महत्त्व फार आहे. या कृष्ण यजुर्वेद मंत्र पठणात ध्वनी (आवाज), स्थान (आवाज लहान मोठा करायच्या जागा) करण (साधने) प्रयत्न याबाबत प्रत्येक शब्दाकडे लक्ष द्यावे लागते आणि अशा विविध प्रकारे अपार कष्ट घेऊन प्राचीन काळापासून मंत्र म्हणत आल्यामुळेच आज वेद मंत्र आपणास मूळ स्वरूपात दिसतात.